

Méhészélet

Kunszentmártonban

Hegedűs Krisztián

Múzeumi Tudományos Műhely
A kunszentmártoni Helytörténeti Múzeum Füzetei
1.

Helytörténeti Múzeum, Kunszentmárton

A kiadvány megjelenését támogatta a
Országos Magyar Méhészeti Egyesület

Méhészet

Kunszentmártonban

Hegedűs Krisztián

Szerkesztők:
Hegedűs Krisztián
Dr. Pusztai Gabriella

ISSN 2416-3708
ISBN 978-615-80394-0-6

Nyomdai munka: SILBER-Nyomda Kft.
Tördelte: Zágonyiné Molnár Krisztina

Fotó a hátsó borítón: Kovács Antalné
Fotó a hátsó belső borítón: Kovács Antal

Felelős Kiadó:
Dr. Pusztai Gabriella igazgató
Kunszentmártoni Általános Művelődési Központ
Helytörténeti Múzeum

Méhészélet

Kunszentmártonban

Hegedűs Krisztián

Kunszentmárton, 2015.

Tartalomjegyzék

Előszó.....	9	OMME Kunszentmárton és Vidéke Helyi Szervezete	40
A népi méhészkedés korai emlékei Kunszentmártonban	10	<i>A szervezet alapítása</i>	<i>40</i>
A parasztság polgárosodása, az okszerű méhtartás elterjedése.....	13	<i>A szervezet céljai, feladatai.....</i>	<i>40</i>
Az oksági méhészkedés előfutárai és az első országos egyesületek.....	15	<i>Az szervezet felépítése, tisztségviselők és tisztújítás</i>	<i>42</i>
Kunszentmárton és Vidéke Méhészeti Egyesület	18	<i>A szervezet tagsága.....</i>	<i>42</i>
Kunszentmárton és Vidéke Méhészegyesület	21	<i>Méhészgyűlések, egyesületi élet, székház</i>	<i>43</i>
<i>Az egyesület alapítása.....</i>	<i>21</i>	<i>Méhek vándoroltatása, mézkereskedelem.....</i>	<i>44</i>
<i>Az egyesület céljai, feladatai</i>	<i>22</i>	Összegzés.....	45
<i>Az egyesület felépítése, tisztségviselők és tisztújítás.....</i>	<i>31</i>	Egyesületi elnökök 1921-2015.....	45
<i>Az egyesület tagsága</i>	<i>32</i>	Irodalomjegyzék.....	48
<i>Méhészgyűlések, egyesületi élet, székház</i>	<i>32</i>	Krisztián Hegedűs The Beekeeping Scene of Kunszentmárton.....	50
<i>Méhek vándoroltatása, mézkereskedelem.....</i>	<i>33</i>	Mellékletek	23-30
Kunszentmárton és Vidéke Egyénileg Gazdálkodó Méhészek Szakcsoportja.....	34		
<i>A szakcsoport alapítása</i>	<i>34</i>		
<i>A szakcsoport céljai, feladatai.....</i>	<i>35</i>		
<i>Az szakcsoport felépítése, tisztségviselők és tisztújítás.....</i>	<i>36</i>		
<i>A szakcsoport tagsága</i>	<i>37</i>		
<i>Méhészgyűlések, egyesületi élet, székház</i>	<i>37</i>		
<i>Méhek vándoroltatása, mézkereskedelem.....</i>	<i>38</i>		
A rendszerváltás küszöbén, méhészet az 1980-as években.....	39		

Előszó

Tanulmányomban arra vállalkoztam, hogy bemutassam Kunszentmárton méhészetét az okszerű méhészet megjelenésétől egészen napjainkig. A népi méhészet sajátosságainak ismertetése nem volt célom, kutatásom az okszerű méhészet¹ megjelenésének körülményeire annak meghatározó egyéniségeire, valamint az egyesületi élet változásaira terjedt ki.

A méhészegyesületnél bizonyosan az 1920-as évektől napjainkig kontinuitás figyelhető meg, hisz a 20. század folyamán – két néhány éves periódusoktól eltekintve² – különböző szervezeti formában, de hivatalos keretek között fenn tudott maradni. Kunszentmártonban nincs még egy olyan egyesület, amelyről ez elmondható lenne, ezért megállapítható, hogy a helyi méhészek a legnagyobb múltra visszatekintő gazdasági szakegyesülettel³ rendelkeznek. A tagokat egy közös érdeklődési kör, a méhészet és a méhekkal való foglalatosság kötötte és köti össze napjainkban is.

Ezúton szeretnék köszönetet mondani Jauernik István, Kovács Antal, Imre Márton, Smuta Kálmán méhészeknek, akik adatközlőként, valamint dokumentumokkal, fotókkal is segítették munkámat.

¹ A szakirodalom különbséget tesz hagyományos vagy paraszti és az okszerű méhészet között. A paraszti gazdaságok önellátó gazdasági keretei között kialakult és működő hagyományos méhtartás kezdetleges gazdálkodási módszereket alkalmazott. Az okszerű méhtartás feltétele a modern kaptáros technológia, és a tudatos tanuláson alapuló termelészervezés, melynek eredménye a modern árutermelő méhészeti üzem létrejötte.

² 1947 és 1954, valamint 1992 és 1998 között nem működött az egyesület. Előbb a központi hatalom tiltása, utóbb a helyi kezdeményezés hiánya miatt.

³ Balla Ferenc és Wirth István a járszág mezővárosaiban végzett kutatások alapján hat típusba sorolta az egyesületeket: 1. Gazdasági jellegű társulások, 2. Segélyező egyletek, 3. Szakmai egyesületek, 4. Közművelődési egyesületek 5. Felekezeti jellegű egyesületek, 6. Tűzoltó és sport egyletek. BALLA F.–WIRTH I. 1966. 8. Bősze Sándor tíz típust határozott meg. BŐSZE S. 1987. 38. Kovalcsik József 11 féle egyesületípust különböztetett meg. KOVALCSIK J. 2003. 400.

A népi méhészkedés korai emlékei Kunszentmártonban

Kunszentmárton története az Árpád korig nyúlik vissza, a települést az 1212-15-re datálható váradi regestrum említi először hitelt érdemlően Marton falu néven. 1418-ban már kun helységként tartották számon, amely a 16. században a kun Kolbász-székhez tartozott és 1566-tól Gyula eleste után, a török hódoltság részévé vált.

A méhtartással kapcsolatos első ismert emlékek, a török kori összeírásokból maradtak ránk. Az oszmán birodalom által megszállt területek népessége adót vagy tizedet volt kénytelen fizetni terményei után. Az 1567. július 17-re datált kupaadó összeírás szerint, a kunszentmártoniaknak 500 akcse méhkas tizedet kellett fizetniük.⁴

Egy 1573–1576 közötti adóösszeírás, a közeli Istvánházán, a méhkas adót 250 akcsében állapította meg.⁵ A következő összeírás adatai 1579-ből származnak, ekkor 200 akcse méhadót róttak a település lakosságára.

A 16–17. század folyamán a török és császári hadak dúlásának és fosztogatásának eredményeként, Kunszentmárton többször elnéptelenedett, de a 17. század végéig lakói rendszeresen visszatértek. Az 1685-86-os év háborús eseményei a kun település végleges pusztulását okozták, melynek következtében a Pentz féle összeírás, mint lakatlan pusztát említi. A prefektus felmérése a teljesen felpredált Nagykunság területén nem jegyzett fel méhkasokat, ezzel szemben a Jászságban 646, a Kiskunságban 108 kasról tett említést.

Kunszentmárton jelenlegi helyén a Körös-partján 1717–1719 között éledt

⁴ BENEDEK Gy. 2002. 89.

⁵ BENEDEK Gy. 2002. 93.

újja, a Jászságból érkező telepesek jóvoltából. Mivel kontinuos lakosság létevel egyáltalán vagy alig számolhatunk, ezért az újratelepítést követő évtizedek méhészete minden valószínűség szerint a Jászságból hozott módszerek és hagyományok szerint folytatózott. Az bizonyos, hogy 1718-ban a helyi római katolikus közösségtől a kunszentmártoni plébánosnak adott jövedelmek között sem viasz, sem méz nem szerepelt.⁶

Az 1725. november 28-i állami összeírás Tóth (Thótt) Mátyás, valamint Szilvás Márton egy-egy köpü mézét⁷ említi. A köpük alacsony számából arra következtethetünk, hogy a méhészetet csupán önellátásra végezték.⁸ A forrás arra is bizonyosággal szolgál, hogy Kunszentmártonban 1725-ben még a kezdetleges fából vajt köpük szolgáltak méh lakásként.

A Nagykunságot ért török kori pusztítás mértékét jól jelzi, hogy a méhkasok száma csupán 1760-ra érte el a hadak által kevésbé sújtott jász terület mértékét, de akkor már meg is haladta azt.⁹

Az 1760-as összeírás szerint Kunszentmártonban 17 redemptus, valamint 1 irredemptus lakos foglalkozott méhtartással, összesen 69 méhkassal.¹⁰ Szilágyi Miklós kutatásai szerint, a kunszentmártoni gazdák 6,7 %-a foglalkozott méhekkel, ami nem tekinthető intenzív tartásnak, a méhészkedést csupán mellékfoglalkozásként űzhették.¹¹ A korabeli jegyzőkönyvek tanúsága szerint a kasokat¹² főleg a szőlősökben tartották, ami ellen a nem méhészkedő gazdák gyakran szót emeltek. Akkoriban élt az a hiedelem, hogy a méhek kárt okoznak a gyümölcsben és a szőlőben.¹³ A folyamatos panaszok eredményeként, több tanácsi rendelet is kimondta, hogy a kasokat el kell távolítani a szőlősökből. A rendeleteket a méhtartó gazdák időről időre megszegték, így valószínű, hogy Kunszentmártonban a szőlőbeli méhtartás volt jellemző a 18. század folyamán.¹⁴

⁶ BENEDEK Gy. 2002. 151. A forrás a juttatások felsorolásánál fagygyertyáról tesz említést.

⁷ BENEDEK Gy. 171–173. Faköpü vagy mézköpü. Bathó Edit a Jászság legrégebbi méh lakásaiaként említi. Egy darab fából közepét kivájva készítették. BATHÓ E. 2007. 40.

⁸ A paraszti háztartásokban a méznek édesítőszerként és a népi gyógyászatban, a viasznak a gyertyakészítésben volt jelentős szerepe.

⁹ Bathó Edit a méhlegelők gazdagságával magyarázza a hirtelen növekedést. 1713-ban 18 kast jegyeztek fel a Nagykunságban, amely szám 1760-ra 1239-re nőtt. BATHÓ E. 2007. 33.

¹⁰ Szolnok Megyei Levéltár (továbbiakban SZML) IV/3. A Jászkun Kerület adószedőjének iratai 1713-1848. 3. Jászkun Kerület Összeírás 1760; Szilágyi Miklós szerint a felmérést télen végezték, amikor a méhek egy részét elfojtották, ezért tényleges méhcsaládok száma a regisztrált adat kétszerese is lehetett. SZILÁGYI M. 1966. 74.

¹¹ SZILÁGYI M. 1966. 76.

¹² Az 1790-es években a kunszentmártoni tanácsjegyzőkönyvekben az ónémet eredetű kaptár szóval is találkozhatunk. SZILÁGYI M. 1966. 85.

¹³ SZILÁGYI M. 1966. 79.

¹⁴ SZILÁGYI M. 1966. 77–78.

1790-ből a kunszentmártoni Gráffel György serfőző mester özvegyének, Vaizpocher Katalinnak a hagyatéki leírása érdekes adalékokkal szolgál.¹⁵ Az összeírásban 49 méhkaszt vettek számba, amelyet hét egyenlő részben osztottak szét az örökösök között.¹⁶ A méhkasok nagy számából feltételezhetjük, hogy a kunszentmártoni sörházban nem csupán árpasört, hanem mézsört is készíthettek. Igen valószínű, hogy a sör készítéséhez szükséges alapanyagot méhek tartásával a serfőző maga biztosította.¹⁷ Természetesen a méz kereskedelmi értékesítése is felmerülhet, különösen akkor, ha számításba vesszük, hogy az 1760-as adóösszeírásban Bodó István (Stephanus Bodó) 14 illetve Tóth Mihály (Michael Tóth) 10 kassal már a legnagyobb méhtartóknak számítottak.

¹⁵ 1737-től a kunszentmártoni Serházat bérlő Vaispocher Mihály serfőző mester és Vaizpocher Katalin között családi szálát feltételezhetünk. Kakuk Mátyás szerint Gráffel vagy Graifel György serfőző mester kikeresztelkedett zsidó lehetett. KAKUK M. 2008. 126. ; 140. Véleményem szerint nem zárható ki a német származás sem.

¹⁶ SZML Kunszentmárton Város Levéltára, Elhaltak javainak leltára 1748–1831. 783/146. sz.

¹⁷ A 15–18. század folyamán a méhser vagy márc fogyasztása országos volt. BATHÓ E. 2007. 8.

A parasztság polgárosodása, az okszerű méhtartás elterjedése

A 19. század jelentős változásokat hozott a méhészkedés tekintetében. A répacukor elterjedése az étkezésben,¹⁸ valamint a faggyú és a sztearin térnyerése a gyertyakészítésben, a méz és a viasz keresletének csökkenéséhez, így a méhészet lassú hanyatlásához vezetett.¹⁹ Újabb tendenciaként jelentkezett a modern méhklások, vagyis kaptárok használata, amely a méhész számára lehetőséget biztosított a méhek életének alaposabb megismerésére, ellentétben a korábban használatos zárt kasokkal. Természetesen az átállás nem ment egyik pillanatról a másikra. A népi méhészet és az okszerű méhészkedés sokáig párhuzamosan élt egymás mellett. Az oksági méhészkedés, a paraszti gazdaság működési rendjébe, felépítésébe nehezen illeszkedett be. A korszerű kaptárok megvásárlása jelentős tőkebefektetéssel járt, amelynek megtérülését az időjárási tényezők, az esetlegesen fellépő méhbetegségek veszélyeztették.²⁰ A paraszti gazdaságok a tőkeszegénység miatt nem tudták vállalni a beruházást, ráadásul a rizikó vállalása, a vállalkozói szellem is távol állt a paraszti gondolkodástól.

Kotics József összefüggést lát a parasztság polgárosulása és az oksági méhészkedés elterjedése között, bár erre közvetlen bizonyítékok nem állnak rendelkezésre. Gyűjtési eredményekre hivatkozva megállapította, hogy azokban a paraszti gazdaságokban nyertek teret a méhészkedés modern módszerei, ahol egyébként is nyi-

¹⁸ A kunszentmártoni Helytörténeti Múzeum adattárában található négy kézzel írott recept a 19. század második feléből. Az egyes ételek hozzávalóinak sorolásánál a nádméz kifejezést olvashatjuk, amely a cukor korabeli elnevezése volt. Kunszentmártoni Helytörténeti Múzeum Adattára 1273. sz.

¹⁹ BATHÓ E. 2007. 82. ; KOTICS J. 1993. 435.

²⁰ KOTICS J. 1993. 437.

tottak voltak az új mezőgazdasági termelési módok iránt.²¹

A 20. század első felében Kunszentmárton környékén még elterjedt volt a kasok használata, de a század felére számuk egyre csökkent a modern kaptárok javára. 1937-ben a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara területén (Békés, Bereg, Bihar, Hajdú, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs, Szatmár vármegyék és Debrecen sz. kir. város) 14 471 méhészt 108 179 méhcsaládjából már csupán 13 267 volt kasos tartású.²²

Az oksági méhészet terjedését nagyban elősegítette, hogy az állam egyre nagyobb hangsúlyt fektetett a méhészeti ismeretek oktatására. 1898-ban az országot hét méhészeti kerületre osztották, az egységekhez jól képzett vándortanítókat rendeltek. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye az első kerülethez tartozott Kiskunfélegyháza központtal. A szaktanítót Kiszely Edének hívták.²³ A vándortanítók a gazdák körében az oksági méhészet módszereit népszerűsítették a modern méhészeti eljárások ismertetésével.²⁴

1912-ben már 16 méhészeti kerületben folyt a munka, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye ekkor a nyolcadik kerületbe tartozott, Eger székhellyel. A vándortanítói tisztséget még mindig Kiszely Ede töltötte be, aki egy ideig az 1899-ben alapított Magyar Királyi Állami Méhészeti Gazdaság vezetője is volt.²⁵ A Gödöllőn működő méhészeti gazdaság tanfolyamait a kunszentmártoni sajtóban is hirdették.²⁶

Az első világháborút lezáró trianoni békeszerződés által megcsonkított országot öt kerületre osztották, a vármegyénk ekkor a második kerületbe tartozott, Debrecen központtal. Ebben az időben a méhészeti felügyelő Tihanyi Imre volt.²⁷

1921-ben a vallás és közoktatási miniszter 136.291 számú rendelete értelmében, több mint 30 középiskola kapott méhészeti felszerelést, növelve az oktatás hatékonyságát.²⁸ Az okszerű méhészkedés a 19. század végén a 20. század elején a tanítók, tanárok, iparosok, tisztviselők körében kereset-kiegészítő tevékenységként jelent meg.

²¹ KOTICS J. 1993. 441.

²² Ebben az időben az ország egyes vármegyéiben (pl.: Szabolcs, Ung, Bereg) a kasok száma még elérte az ötven százalékot, míg a méhészeti kultúra szempontjából fejlettebb területeken (Csanád, Békés vármegye) ez a szám egy és három százalék között mozgott. Kunszentmártoni Híradó XXI. évf. 49. szám. 1938. december 4. 8.

²³ BATHÓ E. 2007. 95.

²⁴ Kiszely Ede 1902 augusztusában tartott méhészeti szakelőadást a kunszentmártoni községháza tanácstermében. Közérdek I. évf. 30. szám 1902. augusztus 3. 3.

²⁵ Méhészeti Közöny XXVIII. évf. 3. szám 1912. március 1. 46.

²⁶ A méhészetben külön tanfolyamokat indítottak földműves gazdáknak, lelkészeknek, néptanítóknak, erdőőröknek és méhészkedni kívánó hölgyek számára. Közérdek VII. évf. 19. szám 3.

²⁷ BATHÓ E. 2007. 95.

²⁸ Kunszentmártoni Híradó IV. évf. 36. szám 1921. szeptember 4. 2.

Az oksági méhészkedés előfutárai és az első országos egyesületek

A Jászságban az oksági méhészkedés egyik jeles képviselője volt Szuhányi János plébános, aki Jászsalsószentgyörgyön töltött évei (1789–1797) alatt fordította le német nyelvről, majd adta ki a *Szorgalmatos Méhészt. az az A' Méhekkel való bánásról Kérdésekben és feleletekben Oktatás A' Mezei Gazdáknak hasznokra* című méhészeti könyvét. A mű számos újszerű és praktikus eljárást tartalmazott, többek közt a kasok kidobolását, amivel a mézhozam elnyeréséhez nem kellett a méheket elpusztítani.²⁹

Szuhányi János személye nem csupán méhészeti könyve miatt érdekes a számunkra, hiszen Jászsalsószentgyörgyről 1796-ban Kunszentmártonba került, és 1807-ig a település plébánosa volt. „*Kedvenc foglalkozása volt a méhészet s írt is egy munkát e címmel: Szorgalmas méhészt*”-írta róla Dósa József plébános.³⁰ Egyéb forrás nem áll rendelkezésünkre méhészeti tevékenységével kapcsolatban, az viszont bizonyos, hogy az akkoriban igen terebélyes plébánia kert elegendő helyet biztosított a plébános méhese számára.³¹ Barna Gábor népi állatorvoslásról szóló tanulmányában nagyon fontosnak tartja a mezővárosi tanítók és papok munkáját a modern gazdálkodási ismeretek terjesztésében.³²

²⁹ Tessedik Sámuel az 1780-ban Szarvason alapított gazdasági iskolájában szintén ezt a módszert próbálta népszerűsíteni. Az iskolában méhészeti képzés is folyt, Tessedik sokat tett az akácfa, mint fontos mézelőfa alföldi meghonosításában. A méhlegelő javításáért, más mézelő fák és egyéb növények szaporítását is szorgalmazta. 1794-től a családok leölése nélkül méhészkedett. Sokat tett az akác meghonosítása érdekében, 1796 és 1803 között írta és szerkesztette az Unechter Akazienbaum című méhészeti folyóiratot. <http://mek.oszk.hu/00000/00058/html/tessedik.htm> 2014.03.20.

³⁰ DÓSA J.–SZABÓ E. 1936. 133.

³¹ Józsa László szíves közlése alapján

³² BARNÁ G. 2015. 126-127.

Kunszentmárton oktatásügyében, az iparos és kereskedő tanonc oktatás megszervezésében nagy szerepe volt Veress János (1854–1936) tanítónak. A tanításban és a közéletben betöltött szerepe mellett, a méhészet tekintetében is mérföldkőnek tekinthető a munkássága. A méhészet modernizálásában végzett tevékenysége életrajzában eddig nem kapott nagyobb hangsúlyt, pedig annak jelentősége figyelmet érdemlő. Az 1887-től megjelenő első hetilap a Kunszentmárton és Vidéke alapítója, majd egy ideig szerkesztője is volt. A lap hasábjain rendszeresen felbukkanó Közgazdaság rovatban gyakran találkozhatunk a méhtartással kapcsolatos adott hónapra vagy évszakra jellemző teendők ismertetésével.³³ A cikkekben a modern méhészeti technológiák, újítások mellett a legegyszerűbb praktikák és mézes receptek is helyet kaptak.

A főszerkesztősége alatt működő újságban már 1887-ben a kaptárak beszerzését és a keretes méhtartást szorgalmazták, mint az okszerű méhtartás alapvető szükségletét.³⁴ Későbbi méltatói kiemelik a modern méhészet terjesztésében tett erőfeszítéseit, úgy említik, mint a modern keretes kaptáros méhészet helyi meghonosítóját.³⁵ Az 1896-os millenniumi kiállításon bemutatott mézeiért, a kunszentmártoni dr. Sváby Lajos ügyvéddel, Kuna János gazdálkodóval, valamint Kiss János szőlőtulajdonossal egyetemben elismerő oklevélben részesült.³⁶ Később, méhészeti érdemeinek elismeréseként a földművelésügyi miniszter jutalomban részesítette, majd díszoklevéllel tüntette ki.³⁷ Az erdélyi Nagykásonban született Veress János 1879-ben érkezett Kunszentmártonba, és számos tény bizonyítja, hogy sokat tett a helyi méhészet modernizálásáért, bár munkájának hatása egzakt módon mégsem mérhető. Az viszont elgondolkodtató, hogy az 1869-es népszámlálás adatai szerint Kunszentmártonban nyilvántartott 39 méhkas száma³⁸ 1897-re 467-re nőtt, amely a hasonló lakosságszámú települések között kiemelkedő mennyiségnek mondható.³⁹ Véleményem szerint ez a hihetetlen gyarapodás – figyelembe véve, hogy a vándortanítói rendszer csak 1898-tól kezdi meg működését – az ő erőfeszítéseinek is köszönhető.

³³ Saját írásaik mellett a korabeli méhészkedés szaklapok vonatkozó cikkeiből szemezgethettek, mézes recepteket is leközöltek.

³⁴ Kunszentmárton és Vidéke I. évf. 5. szám, 1887. június 5. 4.

³⁵ Kunszentmártoni Híradó XIX. évf. 42. szám, 1936. október 18. 2. Veress János méhészeti ismereteit szülőföldjén Erdélyben szerezhetette.

³⁶ Kunszentmárton és Vidéke II. évf. 4. szám, 1898. január 23. 2.

³⁷ Közérdek III. évf. 2. szám 1904. január 19. 2. o., Kunszentmártoni Híradó IV. évf. 35. szám 1921. augusztus 28. 1.

³⁸ BATHÓ M. 1873. 29.

³⁹ A Magyar Korona Országainak Mezőgazdasági Statistikája. I. kötet. Bp., 1897. 295. A méhészkedés szempontjából fejlett Jászságban ugyanebben a felmérésben csak Jászberényben (605) és Jászárokszálláson (582) jegyezték fel nagyobb kasszámot. BATHÓ E. 2007. 94.

Hasonlóan nagyhatású pedagógus egyéniség volt Nagy Károly (1881–1958) gazdasági iskolaigazgató, aki megteremtette a méhészeti oktatás intézményi kereteit Kunszentmártonban. Az általa vezetett gazdasági iskolában saját méhészetet szervezett, ahol gyakorlati oktatás is folyt.⁴⁰ 1927. június 29-én a Gazdasági Szaktanítók Országos Egyesületének elnökéül választották, majd ugyanezen évben december 28-tól a Kunszentmárton és Vidéke Méhészegyesület elnöki posztját is betöltötte.⁴¹

A 19. század második felében alakultak meg országszerte az első méhészeti egyesületek, melyek fő feladata a modern méhészeti ismeretek terjesztése és oktatása volt. 1873-ban alapították a Békésmegyei Méhészegyesületet, Göndöcs Benedek apátplébános vezetésével. Egy évvel később indult el útján a Grand Miklós néptanító által vezetett, Délmagyarországi Méhészegyesület. 1874-ben már saját szaklapot is kiadtak német nyelven Ungarische Biene címmel.

A regionális kezdeményezéseket hamarosan az országos szervezet megalakulása követte. 1878-ban Budapesten létrejött az első országos hatókörű egyesület Országos Méhészeti Egyesület néven, majd 1892-ben a mai országos egyesület jogelődjé, az Országos Magyar Méhészeti Egyesület (OMME).

⁴⁰ Az 1935-ben Kunszentmártonban rendezett mezőgazdasági kiállítás idején a gazdasági iskola 15 kaptárral rendelkezett. A kiállításon nagy sikert aratott a kaptár keresztmetszetet bemutató élő méhes magorkaptárunk. Magyar Mész 1935. október

Az iskola gazdasága a mai Csongrádi utca végén volt, ahol a méhészeti oktatás is zajlott. Imre Márton közlése

⁴¹ Kunszentmártoni Híradó X. évf. 27. szám. 1927. július 3. 2.

Kunszentmárton és Vidéke Méhészeti Egyesület

A kunszentmártoni méhészegyesület történetének feldolgozásához, viszonylag kevés forrás állt a rendelkezésemre. A kutatás kezdetén az 1927-es alapító okirat tűnt az első biztos kiindulópontnak.

Az egyesület korábbi létezésére, az ide vonatkozó levéltári iratokban nem találtam utalást. Az egyesületi kutatásban a forráshiány miatt nagyon fontos értékkel bírnak azok az információk, amelyek az adott település korabeli sajtójában találhatóak.

Ezek áttanulmányozása érdekes eredménnyel zárult, hiszen egy közlemény alapján megállapítható, hogy az egyesület már 1921-ben biztosan létezett. Egy felhívás a Kunszentmárton és Vidéke Méhészeti Egyesület által kezdeményezett rajzótelep kialakításáról tudósít minket.⁴² Ez a tény látszólag ellentmond annak, amit a levéltári anyag bizonyít, de a további kutatások erre is megoldást adtak. Az egyesületet a féléves jelentésekben két okból nem találhatjuk. Egyrészt előfordulhat, hogy alapító okirat nélkül működött, ezért nem került bele a kimutatásokba, másrészt lehetséges, hogy abban az időszakban alakult, amikor annak bejelentését törvényileg nem írták elő.⁴³ Az 1922–1927 közötti évfolyamokban nem találtam olyan cikket vagy tudósítást, ami a rajzótelep létrehozását vagy az egyesület további működését bizonyítaná.

Azt viszont biztosra vehetjük, hogy a méhészet már ebben az időben igen aktívan zajlott, a méhészek nagy elhivatottsággal végezték munkájukat. Sokszor gondot okozott a méhek teletetése, ami kizárólag a rovarok gondos etetésével oldható meg. A háborút követő időszakban komoly élelmiszerhiány jelentkezett, így a cukor beszerzése is problematikus volt. Ezt a problémát az egyesület által rendelt kedvezményes cukorkészlettel orvosolták, amit a tagok előzetes igénye alapján osz-

⁴² Kunszentmártoni Híradó IV. évf. 19. szám. 1921. május 8. 4.

⁴³ A Tanácsköztársaság idején elfogadott 1919-es III. néptörvény az egyesületek alapítását nem kötötte hatósági engedélyhez, sem bejelentéshez.

tottak szét.⁴⁴ A csekélynek mondható információ ellenére, tevékenységük és célkitűzéseik alapján össze tudjuk foglalni az első egyesületre jellemző főbb vonásokat.

Már a névválasztással jelezték, hogy tevékenységük nem csupán Kunszentmártonra korlátozódik, hanem a környék falvaira, a Tiszazugra is.⁴⁵ Ezt a szándékot a rajzótelep kialakítására közzétett felhívásban is egyértelműen kifejezésre juttatták. A rajzótelep iskolaként is működött volna, ahol a tapasztaltabb méhészek átadhatják tudásukat az érdeklődők számára. Tisztában voltak azzal, hogy céljaik eléréséhez a méhészeti ismeretek oktatása nélkülözhetetlen. A méhlegelő bővítése érdekében a mézelőfák és gyümölcsfák számának növelését is szorgalmazták.

Úttörői és elhivatott terjesztői voltak az új méhtartási módszereknek, hadat üzentek a barbár ezeréves méznyerési eljárásoknak. 1921-ben Vereb Mátyás méhész – aki 1927-ben a méhészegyesület alelnöki tisztét töltötte be – a Kunszentmártoni Híradóban emelte fel hangját a kifüstölés kíméletlen módszere ellen:

„A MÉHEK ÉLETE VÉDELMEBEN

Még manapság is vannak olyan méhtulajdonosok, kik szorgalmas kis méheiket kénnel lefójtják. Az ilyeneket tömeggyilkosnak nevezem, akik nem méltók az emberi névre. Az ilyen méhész (?) valóságos rablógyilkos módjára tör a szorgalmas méhekre, hogy azoknak kis mézkészletét elrabolja, amit a méh életével is megvéd, ha bír. Hiszen vannak már községükben olyan méhészek, kik szívesen adnak felvilágosítást, hogy miként vegye el a káros méhész a mézet a kasból. Ki látott még olyan embert, aki a tyúkot agyonüti a tojásáért, vagy ki látott még olyat, aki a szőlőtökét kivágta, mert termést hozott? Ilyen az a méhész böhér, ki hogy mézhez jusson lekénezi méheit. Hát ez a köszönet és hála amiért hordanak nekünk? Én szívesen adok felvilágosítást bárkinek a méhészet terén, mert rosszul esik látnom, hogy ezek a böhér méhészek milyen méhpusztítást visznek véghez. Méhésztársi üdvözléssel Vereb Mátyás.”⁴⁶

Az egyesület tagjai egyféle védőhálót kaptak a tevékenységük végzéséhez, amelyet a cukorbeszerzés, valamint a tapasztaltabb tagok segítsége jelentett. Célkitűzéseikkel egy jól működő méhészcsoport alapjait kívánták lerakni úgy, hogy a legjobb tudásuk szerint segítik az újdonsült tagokat, valamint a környezeti feltételeket is javítják.

Arra nincs információnk, hogy az egyesület hány tagot számlált, csak a két elnökségi tag, Balla Elek elnök és Pente Gáspár jegyző neve ismert. Azt viszont feltételezhetjük, hogy önálló székházzal nem rendelkeztek, hiszen a forrás Pente Gáspár jegyző magánházát említi a gyűlések helyszínéül.⁴⁷

⁴⁴ Kunszentmártoni Híradó IV. évf. 47. szám. 1921. november 20. 3.

⁴⁵ A Tiszazug települései közül csak Tiszaföldváron működött méhészkör, amelyet 1941-ben alapítottak.

⁴⁶ Kunszentmártoni Híradó IV. évf. 40. szám. 1921. október 2. 3.

⁴⁷ Pente Gáspár az I. kunszentmártoni temetkezési egyetben jegyzői, míg a II. temetkezési egyetben

Arra sincs konkrét bizonyítékunk, hogy az említett társaság tekinthető-e a későbbi egyesület jogelődjének. Az 1927-es alapító okirat nem tesz említést korábbi egyesületről, vagy a folytonosság bármilyen formájáról, ami szintén arra enged következtetni, hogy az általam elsőnek nevezett egyesület nem hivatalos keretek között működhetett. A korábbi elnököt Balla Eleket nem találjuk az 1927-es alapítók között, viszont a korábban idézett Vereb Mátyás vezető pozíciót vállalt.

pénztárnoki funkciót töltött be. Azt nem tudjuk ő maga méhészkedett-e, az viszont valószínű, hogy az egyesületi élet szervezésében nagy gyakorlattal rendelkezett.

Kunszentmárton és Vidéke Méhészegyesület

Az egyesület alapítása

Az alapító okirat szerint az első hivatalos méhészegyesület 1927. február 20-án alakult meg Kunszentmártonban. Az alábbi felhívást a Kunszentmártoni Híradó 1927. február 13-i számában olvashatjuk:

„Felhívás a méhészekhez. A tisztelt méhésztársakat egyesület alakítása céljából folyó hó 20-án d.u. 2 órakor S. Kovács István borbélynak kerületiház uccai üzlethelyiségébe alakuló ülésre ezúttal hívjuk meg. Harangozó Márton”⁴⁸

Itt találkozhatunk először annak a személynek a nevével, aki meghatározó szerepet töltött be az egyesület elindításában. Mint az alapító okiratban is szerepel, Harangozó Márton okleveles hivatásos méhész végzettséggel és sokéves tapasztalattal predesztinálva volt az egyesület elnöki posztjára.

Az alakuló gyűlésen 18 „méhészkedő”⁴⁹ gyűlt össze: Harangozó Márton, Farkas Antal, Barna János, László Mátyás⁵⁰, Kakuk Mátyás, Habranyi Antal, Szécsi József, Bezzeg Mihály, Zsidó József, K. Kiss Mátyás, Józsa Péter, Vereb István, Vereb Mátyás, id. Habranyi Béla, Herczeg Mátyás, Balla János, S. Kovács István, Sulyok József.

Legfontosabb feladatuk a tisztikar megválasztása volt. Elnökké egyhangúan Harangozó Márton okleveles hivatásos méhész, alelnökké Vereb Mátyást, jegyzővé Bezzeg Mihályt, pénztárnokká K. Kiss Mátyást, ellenőrré Szécsi Józsefet választották. Az elnökség munkájának elősegítésére hat főből álló bizottságot hoztak

⁴⁸ Kunszentmártoni Híradó X. évf. 7. szám. 1927. február 13. 4.

⁴⁹ Magukat nevezték így az alakuló ülés jegyzőkönyvében.

⁵⁰ Imre Márton visszaemlékezésében László Mátyást, mint örökké olvasó és tanuló gazdálkodót jellemezte, aki nem csak a méhtartásban, hanem a szántóföldi gazdálkodásban, állattenyésztésben is a legújabb módszereket követte. Itt látszik bebizonyosodni a Kotics József megállapítása, miszerint az oksági méhészet az újírtásra nyitott gazdák körében hamar meghonosodott.

létre. A választmányi tagok id. Habranyi Béla, Farkas Antal, László Mátyás, S. Kovács István, Vereb István, Barna János voltak.

A közgyűlés 2 pengő éves tagdíjat állapított meg, amit 50 fillér beíratási díjjal egészítették ki. Az elnökség első feladata volt, hogy felvegye a kapcsolatot az országos szervezetekkel, valamint alapszabályt készítsen.

Az egyesület céljai, feladatai

Az alapító okirat valószínűleg egy általánosan használt sablon alapján készülhetett el, mert már az alakuló ülés után felvették a kapcsolatot az országos egyesülettel. Az alapító okiratban megfogalmazott célok szerint négy fő csoportba sorolható a tevékenységük köre: oktatás és ismeretterjesztés, méhlegelők létesítése és védelme, kapcsolattartás az országos szervezetekkel, önszegélyezés. A kunszentmártoni oksági méhészetet folytató méhészek a rendelkezésre álló források bizonyossága szerint, célkitűzéseiket a gyakorlatban is megvalósították, a modern méhtartás népszerűsítését tűzve zászlajukra.

A helyi újság hasábjain hirdették a gödöllői magyar királyi méhgazdaságban induló bentlakásos kurzusokat, és segítettek is a jelentkezésben. Érdekesség, hogy ebben az időben külön tanfolyamokat szerveztek a hölgyek számára.⁵¹ Helyben méhészeti szakelőadásokat szerveztek a méhtartásról, méhegészségügyi kérdésekről, amelyeket nem az egyesület Kerületiház utcai székházában tartottak, hanem a gazdasági iskola tantermeiben, ahol a könyvtáruk is helyet kapott.⁵² A jól használható méhészeti könyveket a szegényebb tagok a könyvtárból kölcsönözhatték, vagy kedvező részletfizetéssel megvásárolhatták.⁵³

A szélsőséges időjárás, nem megfelelő gondozás esetén, a méhállomány pusztulását vagy meggyengülését okozhatja. A megfelelő eljárások és a különböző évszakokban végzendő teendők ismertetése, nem csupán az egyesület ülésein és a tanfolyamokon volt napirenden, nemegyszer a helyi sajtóban is közöltek szakcikkeket.⁵⁴

A méhészek már néhány héttel a megalakulás után 50 darab bálványfát⁵⁵ adományoztak a kunszentmártoni sportegyesület (KuTE) számára, amelyek gondozá-

⁵¹ Kunszentmártoni Híradó X. évf. 26. szám 1927. június 26. 5. o. Úgy tűnik, hogy a napjainkra egyre jellemzőbb emancipációnak, az önálló méhész hölgyek megjelenésének az 1920-as években már voltak kezdeményei. Ezzel részletesebben a helyi szervezet bemutatásánál foglalkozom.

⁵² Kunszentmártoni Híradó XXI. évf. 8. szám. 1938. február 20. 5.

⁵³ IMRE M. 1999.

⁵⁴ Kunszentmártoni Híradó XII. évf. 10. szám. 1929. március 10. 6. ; Kunszentmártoni Híradó XIX. évf. 20. szám 1936. május 17. 6.

⁵⁵ A bálványfát kitűnő mézelőfának tartják.

Mellékletek

Szuhányi János méhészeti könyvének címoldala, 1795.

Közgazdaság.

A gazdasszonyok figyelmébe.

Itt van a befőttek eltevésének ideje, nem lesz tehát felesleges megemlítenünk az egyes gyümölcsfajoknak mézzel való eltevését. Azoknak, kik keretes méhészetet folytatnak, alkalmuk van és volt napról-napra részint akác, részint vegyes mézhez jutni. A mellett, hogy a kiadást megkímélik, hozzá még sokkal finomabb ízű befőttet nyernek, ha azt mézzel tessik el. Többek között a méhészeti lapok a következő eljárást ajánlják a befőtteknek mézzel való eltevéséről:

B e f ő t t (melegen). Hat, vagy tetszés szerint 4 klgr. méz, épen az edénybe tétetik s est 2 klgr. méz és $\frac{1}{2}$ liter tiszta vízből készült sziruppal leöntjük. A szirupban tetszés szerint szegfűszeget s fahéjat teszünk s ezzel 20 percig forralva, a habot le kell szedni. E folyadékot forrón a gyümölcsre öntjük s ha légmentesen elzárjuk, a gyümölcs éveig is eláll. Így tehető el a szőlő is, ennél a víz helyett ecet veendő.

Gyümölcs mézbe elrakva (hidegen) A szőlő, vagy más gyümölcs, pl. cseresnye, szilva, pőszméte szár nélkül s megtörölve az edénybe tétetik, hideg mézzel leöntetik, úgy, hogy teljesen el legyen lepve a gyümölcs. Jól bedugaszolva, vagy lepecsételve, hűvös helyre tesszük. Nehány hó múlva kitűnő ízű.

Mézecet. Különösen azoknál, kik még a régi szerkesztett méhkaptárokkal méhészkednek, levágás, vagy kidobolás alkalmával igen sok méz lesz hulladékká és legtöbbször az ily hulladékot nem tudják kellőképp felhasználni. Legjobb abból ecetet előállítani ily módon: A mézdarabokat vagy kevésbé jó mézet veszünk, minden literre 6 litervizet öntünk, ebbe tesszük kenyérhéjat vagy kovászt, s az ecetes korsót, vagy hordót me'eg helyen tartjuk. Ha az erjedés végbement, az edény száját vászondarabkával fedjük be, hogy a levegő el ne legyen tőle zárva. Ha az ecet megtisztult, üvegekbe lefejthető.

Mézes receptek a Kunszentmárton és Vidéke hetilap 1887-es számából

1936-os méhészeti tanfolyam résztvevőinek csoportja.
Középen ülve Nagy Károly egyesületi elnök

Üttörő méhészsakkör tagjai és a kör egyik vezetője Nagy János tanár

Úttörő méhészsakkör az 1970-es években

*Kunszentmárton és Vidéke
Egyénileg Gazdálkodó Méhészek Szakcsoportja, 1977.*

Méhészeti szakcsoport tagsági igazolványa, 1970-es évek

A Kunszentmárton és Vidéke Méhészegyesület bélyegzője, 1927.

Szakcsoport bélyegzője

Kunszentmárton és Vidéke Helyi Szervezet bélyegzője, 1998.

Kunszentmárton és Vidéke Helyi Szervezet bélyegzője 1999-től

*Kunszentmárton és Vidéke
Helyi Szervezet bélyegzője, 2014.*

Imre Márton méhészt

sát is vállalták.⁵⁶ Ezen túlmenően a méhlegelő bővítését szorgalmazták mézelőfák ültetésével, ezek beszerzésében a gödöllői méhgazdaság is segítő kezet nyújtott.⁵⁷ Felhívásokban szólították meg a városvezetést és a lakosságot a közterületek és a magánházak udvarainak fásítására.⁵⁸ A gyorsan gyarapodó méhállomány miatt Harangozó Márton elnök 35–40 hektáros erdő telepítését kezdeményezte a minisztériumnál.

Jelentős megtakarítást jelentett a méhészek számára a közös cukorbeszerzésből eredő kedvezmény. A tagság az egyesület jegyzőjénél jelezte cukorigényét.⁵⁹ A méhek tavaszi etetése különösen fontos a tél idején meggyengült állomány megerősítése miatt. A tél folyamán elpusztult méhcsaládok építményeit (sonkoly) műlép hiány esetén az egyesület megvásárolta, majd visszaosztotta a rászoruló méhészek számára.⁶⁰

Az egyesület felépítése, tisztségviselők és tisztújítás

Az egyesület vezetősége egy elnökből,⁶¹ alelnökből, a jegyzőből, valamint a pénztárnokból állt, megbízatásuk három évre szólt. A vezetőség, különösen az elnök feladata volt az országos szervekkel való kapcsolattartás. Az országos gyűléseken a tagságból választott küldöttek képviselték a kunszentmártoni méhészeket.

A három évre választott, hat főből álló választmány a vezetőség munkáját segítette, a működési terv elkészítésében, új tagok felvételében vagy éppen kizárásában. A három tagból álló, évente választott számvizsgáló bizottság feladata az egyesület pénzügyi működésének vizsgálata volt.

Az alapító okiratban nem szerepel, de az egyesületnek két méhegészségügyi felelőse is volt, akik az egész térséget felügyelték. 1945-ig ezt a tisztséget Imre János és Vereb Antal töltötte be.⁶²

A legfőbb döntéshozó szerv a közgyűlés volt, amelyet évente legalább egyszer, de akár többször is össze lehetett hívni. Itt döntöttek a pénzügyi kérdésekben, választották a tisztikart, a választmányt, a számvizsgáló bizottságot és a küldötteket.

⁵⁶ Kunszentmártoni Híradó X. évf. 10. szám. 1927. március 6. 3.

⁵⁷ Kunszentmártoni Híradó XIX. évf. 42. szám. 1936. október 11. 8.

⁵⁸ Kunszentmártoni Híradó XXII. évf. 9. szám. 1939. február 26. 5.

⁵⁹ Kunszentmártoni Híradó XXI. évf. 8. szám. 1938. február 20. 5.; Kunszentmártoni Híradó XXII. évf. 8. szám. 1939. február 19. 5.; Kunszentmártoni Híradó XXIV. évf. 8. szám. 1941. február 22. 3.

⁶⁰ Kunszentmártoni Híradó XXVI. évf. 10. szám. 1943. március 6. 3.

⁶¹ Harangozó Márton után Nagy Károly, majd Vereb Antal töltötte be az elnöki posztot.

⁶² IMRE M. 1999.

Az egyesület tagsága

A 18 alapító taggal induló társaság létszáma gyors növekedésnek indult. A Magyar Méh 1927. augusztusi számában már 40 fős létszámról számol be a vezetőség.

Az 1935-ös nagy sikerű Kunszentmártonban megrendezésre került mezőgazdasági kiállítás után már 120 fő felé emelkedett az egyesület tagsága.⁶³ Sok volt közöttük a kisiparos, volt néhány kereskedő, néhány hivatalnok és néhány tanár, de a legnagyobb számban a tanyájukon gazdálkodó kiscgazdák voltak.⁶⁴ A több lábbon álló kisiparosok nagy számából következik, hogy a méhészkedés jó kereset kiegészítő tevékenységnek számított. A kiscgazdák nagy száma a helyi parasztság nyitottságát is bizonyíthatja az új mezőgazdasági módszerek iránt.

Méhészgyűlések, egyesületi élet, székház

Imre Márton visszaemlékezéseiből és újságcikkek alapján rekonstruálható az egyesület hétköznapi működése. A méhészgyűléseket minden hónap első vasárnapjának délelőttjén tartották. Az összejöveteleken nem csupán a szűk tagság, hanem a családtagok is részt vehettek. Az alkalmak lehetőséget adtak a szakmai konzultációra, de a családi hangulatú összejövetelek a társadalmi élet fontos eseményeivé is váltak. Erre utal, hogy a méhészettel nem foglalkozó szimpatizánsok is nagy számban látogatták a gyűléseket.⁶⁵ A méhész feleségek mézes süteményeket készítettek, a gyerekek közösen játszottak. A szakmai előadásokat sok esetben más időpontokra szervezték.

Fontos események voltak a mezőgazdasági kiállítások, ahol az egyébként magányosan tevékenykedő méhészek a szélesebb közönség elé léphettek, megmutathatták és büszkélkedhettek kaptáiraikkal, termékeikkel. Az ilyen alkalmak ismeretterjesztő jelleggel is bírtak, üveg oldalú kaptárokkal, minőségi termékek bemutatásával népszerűsítve a modern méhészkedést.

Az egyesület székháza kezdetben a Kerületiház utca 21. szám alatt volt, de a tagság létszámának növekedésével ez egyre szűkebbnek bizonyult. A méhészelet javarészt a gazdasági iskola egyik tantermében zajlott, itt voltak a tanfolyamok, a gyűlések, valamint a könyvtár is itt kapott állandó helyet. A többi korabeli egyesületre jellemző bálokról, táncos mulatságokról a méhészeknél nem találtam említést, és Imre Márton sem számolt be róla.

⁶³ Imre Márton közlése

⁶⁴ IMRE M. 1999.

⁶⁵ Imre Márton közlése

Méhek vándoroltatása, mézkereskedelem

A modern kaptárok megjelenésével lehetőség nyílt a családok vándoroltatására, ami nagyobb mézhozam elérését tette lehetővé. Imre Márton így emlékezett vissza a méhek vándoroltatására: „A 30-as években nyáron már nem fért a méhes az udvaron. Ekkor kezdődött a vándorlásra alkalmas kaptárok röpkörzeten kívüli szállítása lovas kocsival tisztesfűre. A 40-es évekhez közeledve már csaknem egységes méretű vándorlásra alkalmas Nagy Boconádi fészke és Hunor mézterű rakodóink voltak, aminek egy részét hátsó kezelésű országos három soros ikerkaptárból készítette. Rendszeressé vált az akácra vándorlás olykor akár három akácost is felkeresett. Vonattal indult helyet keresni, magával vitte kerékpárját is. Napokig oda volt, és mivel akkor még az akácfa állva halt meg, így évtizedekig járt ugyanarra a helyre. A szállítás tehervonattal történt, majd lovasfogattal a helyszínre.”⁶⁶

A vándoroltatás csak a nagyobb méhészekre volt jellemző, megszervezése egyéni vagy szűk körben és nem az egyesület keretein belül valósult meg. Jellemzően két-három méhész összefogott és megosztva egymás között a munkát és a kaptárok felügyeletét vándoroltatták méhcsaládjaikat.

A nagyobb kaptárszám és a vándoroltatás a mézhozam növekedését jelentette. Mivel a nagyobb mennyiséget helyben problémás lett volna értékesíteni, az összegyűlt felesleget az Országos Magyar Méhészeti Egyesületnél leadhatták.⁶⁷ A mézet speciális mézszállító edényekben, vonattal vitték Budapestre. Az egyesület Csokonai u. 8. szám alatti székházában kedvezményes áron szállást is igényelhettek, így nem kellett még aznap hazaindulniuk.⁶⁸

Bár az 1930-40-es évekre egyes méhészeknél már megjelent a nagyobb mérvű kereskedelem, az egyesületi és egyéni tevékenység középpontjában nem elsődlegesen a profit növelése állt. A tanfolyamok és előadások inkább az ismeretterjesztést szolgálták, és nem a termelés volumenének emelése volt a fő cél.

⁶⁶ IMRE M. 1999.

⁶⁷ Az egyesület saját költségen vásárolt Budapest Csokonai u. 8. szám alatti székházát 1948-ban államosították.

⁶⁸ Imre Márton közlése

Kunszentmárton és Vidéke Egyénileg Gazdálkodó Méhészek Szakcsoportja

A szakcsoport alapítása

A második világháború a méhészeti életet is jelentősen visszavetette, a méhészetek nagy része tönkrement gazdáik távollétében. A tanyákon vagy a határban magára maradt kaptárokat az ínséges években a helyiek is dézsmálták, de a bevonuló szovjet csapatok által okozott károkról is van tudomásunk.⁶⁹

A háború befejeztével újra indultak a méhészgyűlések minden hónap első vasárnapján és lassan megkezdődött az egyesületi élet újrászervezése. Ezt a folyamatot törték meg a hatalomra kerülő kommunista kormány rendeletei. 1945 és 1951 között a korábbi éra egyesületeit, társadalmi szervezeteit több ütemben megszüntették. A felosztatás után a méhészek kénytelenek voltak titokban tartani gyűléseiket, vállalva az esetleges retorziókat. Az egyéni méhészek a háború után talpra a tudtak állni, de az egyesületi élet a politikai tiltás miatt stagnált.

1954-ben a földműves szövetkezeteken belül lehetőség kínálkozott arra, hogy megalakítsák a Kunszentmárton és Vidéke ÁFÉSZ⁷⁰ keretén belül működő méhészek szakcsoportját.⁷¹ Ezek után paradox módon egy kereskedelmi vállalat képviselte a termelő méhészek érdekeit, a szakcsoportok jogilag nem voltak önállóak. Ennek ellenére az ÁFÉSZ nyújtotta kedvezmények és az egyesületi élet legitimálása miatt az egyedüli járható útnak a szakcsoport megalakítása kínálkozott.

⁶⁹ Imre Márton elmondása szerint a szovjet katonák teherautók kipufogógázával füstölték ki és pusztították el a méhcsaládokat, hogy a mézhez hozzáférjenek.

⁷⁰ Az Általános Fogyasztási és Értékesítési Szövetkezetek (ÁFÉSZ) a vidéki üzletek kereskedelmét szervező szövetkezetek voltak.

⁷¹ Ebben az időben közel 800 szakcsoport alakult országszerte.

1954. augusztus 15-én, 15 fővel és 220 méhcsaláddal, megalakult a Kunszentmárton és Vidéke Egyénileg Gazdálkodó Méhészek Szakcsoportja. Az alapító tagok: Nagy Imre, Kómár Györgyné, Berta József, Imre János, Imre Márton, Vereb Sándor, Vereb Antal, Ottmár József, Kiss Mátyás, Takács Péter, Nagy János, Talmácsi István, Tancikó István, Varga Mátyás, Ádám Miklós. Az ÁFÉSZ részéről jelen volt az akkori ügyvezető, későbbi szakcsoport elnök Somodi Mihály is, aki vállalta, hogy az egyesületi örökségnek számító iratos szekrényt a tagság számára visszaadja, gondoskodik a gyűlések meghirdetéséről, valamint a helyszín biztosításáról.⁷² A tagság háromtagú intéző bizottságot választott Vereb Antal, Imre Márton és Berta József személyében.

Imre Márton, aki az alakuló ülés jegyzőkönyvét is vezette így ír a szakcsoport megalakításáról: „*Senkit sem a politika hozott ebbe a tömörülésbe, hanem az az örökség, aminek alapjait annak idején még Harangozó Márton rakta le.*”⁷³

A szakcsoport céljai, feladatai

A szakcsoportok felső kezdeményezésre jöttek létre, melynek célja a méztermelés felügyelete volt. A méztermelés- és kereskedelem szervezésére létrehozott keret, lehetőséget teremtett az egyesületi hagyományok továbbélésének, a kommunista rendszer szigorú szabályai és felügyelete mellett. A szakcsoport 1969-ig működési szabályzat nélkül, a korábbi gyakorlat szerint – értve ezen a második világháború előtti egyesületet – működött, a kontinuitást a tagság és a vezetőség biztosította. A korábbi alelnök Vereb Antal 1954-től a szakcsoport elnökeként tevékenykedett tovább.

A szakcsoport működésében még mindig fontos szerepet töltött be az ismeretszerzés, és a tapasztalatok megosztása. A téli időszakban szervezték a szakmai továbbképzéseket, az arany és ezüstkalászos tanfolyamokat, amelyeket vizsga zárt. Az előadásokat vagy tapasztalt helyi méhészek vagy meghívott előadók tartották. Az 1960-as évektől az iskolai oktatásban is megjelent a méhészeti oktatás. A felső tagozatos diákokból szervezett 10-15 fős úttörő méhészsakkör vezetője Imre Márton, és Nagy János voltak. A ma is aktív méhészek közül sokan itt szerezték első méhészzel kapcsolatos tapasztalataikat. A szakcsoport nem csupán kunszentmártoni méhészekből állt, hatásköre a járás egész területére kiterjedt.

A szakcsoport életében egyre nagyobb szerepet töltött be a vándoroltatás és a vándoroltatás megszervezése, amely szervezett keretek között zajlott. A modern

⁷² IMRE M. 1999.

⁷³ IMRE M. 1999.

kaptáros méhtartás elterjedésével egyre inkább a termelt méz mennyiségének a növelése került a középpontba, amit az ÁFÉSZ-el minden év elején megkötött termelési szerződés is generált.

A tagdíjakból és támogatásokból közös tulajdona jött létre a szakcsoportnak, amiből eszközöket tudtak vásárolni (pl.: viaszolvasztó, viaszprés), valamint bővítették a közös könyvtárat. A közös eszközöket a tagság megszabott feltételek mellett, ellentételezés nélkül használhatta. A tagság minden tagja részesülhetett a cukor és gyógyszer, valamint szállítási kedvezményekből.

Ha a méhészek nézőpontjából szeretnék mérlegelni a szakcsoport szerepét, akkor öt fontosabb tényező emelhető ki. A vándoroltatás, a kereskedelem, a kedvezmények, a méhegészségügy, valamint a megszerezés okozta károk mérséklése, így az érdekképviselet.

A méhészek életében az újabban jelentkező méhbetegségek miatt egyre nagyobb szerepet kapott a méhegészségügy kérdése. A betegségek megelőzése érdekében nem csupán ismeretterjesztő előadásokat szerveztek, hanem igyekeztek minden méhtartót a szakcsoport felügyelete alá vonni, így mérsékelni az úgynevezett zugméhészek számát.

A szakcsoport felépítése, tisztségviselők és tisztújítás

A méhész szakcsoport vezetésével és képviseletével az elnök volt megbízva, munkáját négy főből álló elnökség segítette, akik közül egy fő gazdasági felelős lett kijelölve. A tagságból két küldöttet választottak, akik a megyei vagy országos üléseken képviselheték a szakcsoportot. A kereskedelmi vállalattal minden év elején megkötött mézszerződésekhez szükséges méhcsaládszámok megállapítását, három vagy öt fős ellenőrző bizottság felügyelte.

Az elnök minden évben beszámolóval tartozott az ÁFÉSZ vezetőségének, a gazdasági felelős a részletes pénzügyi elszámolásért felelt. Ha a beszámolót az ÁFÉSZ nem találta megfelelőnek, az könnyen az elnök menesztésével járhatott.⁷⁴ Az elnök és a gazdasági felelős tiszteletdíjban részesült, amit az ÁFÉSZ az eladott méz után kapott profitból biztosított.⁷⁵ A szakcsoportban minden év január vagy február hónapjában történt a tisztújítás.

⁷⁴ Imre Márton közlése

⁷⁵ Smuta Kálmán a gazdasági vezetésért és a jegyzőkönyv vezetésért az 1970-es években évi 200 Ft tiszteletdíjban részesült. Az elnök ennél valamivel nagyobb juttatásban részesült. Smuta Kálmán közlése

A szakcsoport tagsága

A tagfelvételhez a jelölteknek három kritériumnak kellett megfelelniük. Rendelkezniük kellett méhcsaládokkal, egy vagy két méhész ajánlásával, valamint vállalniuk kellett, hogy részt vesznek a szakmai továbbképzéseken.⁷⁶ Ha ezek a feltételek teljesültek és a tagság megszavazta, akkor próbaidőre a csoportba kerülhettek. A tagfelvételre a kommunista rendszer ideológiája is erőteljes hatással volt, így a korábban említett László Mátyás kuláknak bélyegzett gazdát nem vehették fel a soraikba.⁷⁷

A tagdíj összege az évtizedek alatt többször is változott. Eleinte differenciáltan a kaptárok száma után, majd egységesen havonta vagy évente fix összeget kellett fizetniük. A tagok igazolvánnyal is rendelkeztek. A szakcsoport tagsága a fennállása során folyamatosan változott, de általában 30-50 fő között mozgott. A notórius távol maradókát először felszólították, majd akár ki is zárhatták soraikból. A tagság társadalmi összetételét nehéz lenne meghatározni, mezőgazdaságban dolgozók, iparosok, értelmiségiek egyaránt foglalkoztak méhészetel.

Méhészgyűlések, egyesületi élet, székház

A méhésztalálkozók a korábban említett módon a második világháború után is tovább folytatódtak. A szakcsoport megalakulása után a korábbi praxist folytatták, így minden hónap első vasárnapján gyűltek össze. Lényeges változás, hogy ezeken az összejöveteleken már csak a méhészek vettek részt, a szimpatizánsok és családtagok elmaradtak.⁷⁸ A korábban jellemző családi hangulatú összejöveteleket, a szakcsoport idejében a szigorúan vett szakmai és gazdasági kérdések uralták. Fontos napirendi pontok voltak a méhegészségügyi előadások, a méhészetrel kapcsolatos gyakorlati teendők, a vándoroltatási terv elkészítése, az ÁFÉSZ nyújtotta kedvezmények érvényesítése, a méhszerződések előkészítése és megkötése, valamint a lakossági és termelőszövetkezeti permethasználat okozta károk megelőzése. Az ülésekre az ÁFÉSZ elnöke is hivatalos volt, bár csak igen ritkán jelent meg. Az ülésekről jegyzőkönyvek⁷⁹ készültek, amit az 1960-as évektől Pacolay Gábor, majd Smuta Kálmán vezetett.

⁷⁶ Smuta Kálmán közlése

⁷⁷ A kommunista vezetés az ÁFÉSZ-en keresztül gyakorolta a szakcsoport felügyeletét, hogy az ún. osztályidegenek ne kerülhessenek be a tagságba.

⁷⁸ Imre Márton közlése

⁷⁹ A jegyzőkönyveket tartalmazó füzet a Nagyokos nevet kapta.

Érdekes, hogy a működési szabályzat elfogadása után (1969) a jegyzőkönyvekben megjelenik a méhész egyesülés, majd egészen 1973-ig a méhész társulás elnevezés is. 1973 után ismét szakcsoportgyűlésnek vagy tagértekezletnek nevezik összejöveteleiket.

A választott küldöttek vagy a tagság egy része látogatta az országos és megyei találkozókat, vásárokat. Néhány alkalommal szakmai kirándulásokat is szerveztek, más településeken lévő méhészetek megtekintésére. 1960-ban felmerült a szakcsoport keretei között működő méhészkör alapítása, ami a szórakozásnak, kötetlen beszélgetéseknek lett volna a színtere. A kezdeményezés megfelelő helyiség hiányában nem valósult meg.⁸⁰

Állandó székházzal nem rendelkeztek, megalakulásuk után a Vakegér elnevezésű kocsmára volt kijelölve számukra, amit többször is sérelmeztek a nem megfelelő körülmények miatt. Előfordult, hogy az épp aktuális elnök lakásán tartották a gyűléseiket, de a Mátyás király úti és a Deák Ferenc úti iskola tantermeiben is előfordultak. A székház problémát az 1970-es évek elején az ÁFÉSZ által felajánlott fűtött iroda orvosolta. Az 1970-es évek végén a Körös Étteremben, a József Attila Gimnázium, valamint a Művelődési Ház helyiségeiben is tartottak összejöveteleket.

Méhek vándoroltatása, mézkereskedelem

Mint azt a korábbi fejezetekben említettem a szakcsoport életében nagyon fontos szerepet töltött be a méhek vándoroltatása. Ez a folyamat szervezett rendben, vándoroltatási terv alapján történt. A terület felmérését és a helykeresést tapasztaltabb méhészek végezték,⁸¹ a szállítást vasúti vagonokon, majd teherautóval történt, amihez a VOLÁN szállítási kedvezményt biztosított. Egy évben az akácvirágzásra, akár három alkalommal is vándorolhattak, ami jelentős mézhozamot jelentett. A termelt méz egy részét az év elején megkötött szerződések alapján az ÁFÉSZ-on keresztül a Hungaronektár vásárolta fel.⁸² A fennmaradó méz mennyiséget a termelők egyénileg értékesítették.

⁸⁰ IMRE M. 1999.

⁸¹ Az 1960-as évek végén Dutkai György elnök és Smuta Kálmán gazdasági felelős utazott el a vándoroltatás helyszíneire. Smuta Kálmán közlése

⁸² Smuta Kálmán közlése

A rendszerváltás küszöbén, méhészeti élet az 1980-as években

Már az 1980-as évek elején látszottak az apró hajszáltrepedések a kommunista rezsim még stabilnak tűnő építményén. Ebben a helyzetben már lehetőség nyílt a korábbi egyesületek újjáélesztésére. 1984-ben megalakult a Magyar Méhészeti Egyesület (MME),⁸³ amit számos vidéki egyesület alapítása követett, megtörve a Hungaronektár felvásárlási monopóliumát.

A változások a szakcsoport életében is jelentkeztek. A korábban aktív szakmai életet jellemző előadások, szakmai továbbképzések elmaradtak, az ÁFÉSZ-el egyre gyakoribbá váltak a korábbi időkben is előforduló felvásárlással és működési körülményekkel kapcsolatos konfliktusok. Ennek eredményeként a szakcsoportot az ÁFÉSZ vezetőségi döntés alapján 1989 áprilisában feloszlatta. A szövetkezet részéről javaslatot tettek, hogy a csoport alakuljon át méhészkörre. A hányatott módon 1989 év végén létrejött méhészkör nem volt hosszú életű, 1992-ben megszűnt.⁸⁴

⁸³ 1999-ben ebből az egyesületből alakul meg a ma is működő Országos Magyar Méhészeti Egyesület. (továbbiakban OMME)

⁸⁴ IMRE M. 1999.

OMME Kunszentmárton és Vidéke Helyi Szervezete

A szervezet alapítása

Az egyesületi élet helyben 1992 után nem létezett, néhány méhész a közeli nagyobb települések egyesületébe lépett be.⁸⁵ A méhészek az átmeneti időszakban is dolgoztak, megjelentek a mézfelvásárlók, akik a kereskedelmi mennyiségű terméket felvásárolták.

Hat év átmeneti időszak után Jauernik István és Paulovics Illés méhészek kezdeményezésének köszönhetően 1998. április 15-én megalakult a helyi szervezet.⁸⁶

A névválasztásnál Imre Márton javaslatára az első egyesületre utaló Kunszentmárton és Vidéke megnevezésben állapodtak meg.⁸⁷ Ezzel kifejezésre juttatták, hogy a korábbi hagyományt követve tevékenységüket nem csupán a Kunszentmárton területén fejtik ki, hanem a Tiszazug településein is.

A helyi szervezet céljai, feladatai

A helyi szervezet legfontosabb céljainak és feladatainak meghatározásában az Országos Magyar Méhészeti Egyesület (OMME) alapszabályába foglaltak az irányadók. Ezek között szerepel a méhészek érdekvédelme, valamint az állami és uniós támogatásokat elérhetővé tétele a tagok számára.

A belépést sok esetben anyagi érdekek motiválják, hisz a gyógyszer, cukor és méhanya vásárlási kedvezmények, pályázati lehetőségek csak a tagság révén válnak elérhetővé.⁸⁸

⁸⁵ Az első méhészegyesületek Szolnokon, Szentesen, Kecskeméten alakultak.

⁸⁶ Imre Márton közlése

⁸⁷ Jauernik István közlése

⁸⁸ Jauernik István közlése

A tagok elmondása szerint, a szervezetnek fontos szerepe van az információ-áramlásban, így a méhészettel kapcsolatos dezinformációk kiküszöbölésében⁸⁹ (pl.: helyes gyógyszerek vegyszerek alkalmazása betegségek estén). Napjaink részletesen szabályozott világban egyre nagyobb figyelmet kell szentelni a jogi keretek változásának, a jogszabályváltozásoknak. A szervezet erre is fórumot biztosít.

Még mindig fontos szerepet tölt be a méhészek életében az oktatás, az elméleti tudás bővítése. Nemzeti Program⁹⁰ nyújtotta uniós támogatással, előadásokat szerveznek, ahol komoly szakmai előadók a legfrissebb tudományos ismerteket első kézből közvetítik a méhészek számára. Az előadások három fő témakör köré csoportosulnak. Egyre nagyobb szerep jut a méhegészségügyi kérdéseknek, amelyekről szakemberek, méhegészségügyi felelősök referálnak. Teret nyernek a jogi szabályozással, jogszabályváltozásokkal foglalkozó prezentációk. Végül, de nem utolsó sorban a méhészeti hatékonyságát bemutató előadások is szép számmal kerülnek megrendezésre. Ez utóbbi témában nagy tekintéllyel és gyakorlattal rendelkező helyi méhészek is tartanak előadásokat.

Magyarország Európai Unió csatlakozásakor indított Nemzeti Program támogatásaiból csak az OMME tagok részesülhetnek. A pályázatok, támogatási rendszerek megismerésében, a jogszabályi változások követésében és ismertetésében fontos szerepe van, a megyei szaktanácsadónak. Általános tendencia, hogy a tagság kb. harmada csak azért tagja az egyesületnek, hogy a különböző kedvezményekben részesülhessen. Ők évente legfeljebb egy alkalommal jelennek meg az összejöveteleken jobbra azért, hogy a tagdíjat befizessék.⁹¹ A támogatások feltétele a tagság, de a támogatás lehívása már egyénileg megoldható, így az egyesületi életben ők egyáltalán nem vesznek részt.

Napjainkban már levelező tanfolyamokon is lehet mestervizsgát tenni, de a méhészkedéshez és a tagsághoz nem kötelező. Az idősebb tagok szívesen adják át elméleti és gyakorlati tudásukat, amiért cserébe a fiatalok besegítenek a kaptárok körüli munkában.⁹²

A tagság egy részének még mindig fontos a tapasztalatcsere, a személyes beszélgetések, amit az egyesület összejövetelei biztosítanak.

⁸⁹ Kovács Antal közlése

⁹⁰ A Magyar Méhészeti Nemzeti program 2013–2016 célja a méztermelési és értékesítési feltételek javítása.

⁹¹ Smuta Kálmán a távol maradókat „levelező tagozatnak” nevezi.

⁹² Kovács Antal közlése

A szervezet felépítése, tisztségviselők és tisztújítás

A szervezet jogilag nem önálló személy, tagja az Országos Magyar Méhészeti Egyesületnek.⁹³

A vezetőségben az elnök, a titkár, a gazdasági felelős, valamint két vezetőségi tag foglal helyet. A vezetőséget négy évre választják. Külön ellenőrző bizottságot választanak a pénzügyek ellenőrzésére. 2014 februárjában a vezetőség tagjai: Jauernik István elnök, Smuta Kálmán titkár, Kovács Antal gazdasági felelős, Báthory Gábor és Budai Róbert vezetőségi tagok. Az országos egyesület felé negyedévente pénzügyi jelentést kell készíteni, a számlákkal, bizonylatokkal elszámolni.

Az OMME és a helyi szervezet között mintegy összekötőként hozták létre a szaktanácsadói hálózatot. Megyénként egy szaktanácsadó van kinevezve, aki koordinálja a pályázatok és támogatások rendszerét.

Az elnök tagja az OMME országos vezetőségének, amely évente két alkalommal ülésezik. Ezeken az üléseken az elnök és a tagság által választott küldött vesz részt. Ezeken a fórumokon javaslattételi joggal élhetnek, például a kitüntetettek személyére vonatkozóan. A kitüntetések, oklevelek adományozása a rendszerváltás után vált gyakorlattá. A legkiemelkedőbb sok évtizede méhészkedő személyek Aranyokleveles méhész elismerésben részesülhetnek.⁹⁴

A szervezet tagsága

2014 februárjában az adatgyűjtés idején az egyesület tagsága 54 fő volt. Ez a szám évről évre változik, hiszen mindig akadnak új belépők főleg a fiatalság köréből, míg mások különböző okokból⁹⁵ felhagynak a méhészkedéssel. A belépés feltételeinek tekintetében az OMME alapszabálya az irányadó. Taggá az válhat, aki elfogadja az alapszabályt, külön tagfelvételi eljárás nincs. A tagok az OMME felé évi 5000 forint tagdíjat kötelesek fizetni, amiben a havonta megjelenő Magyar Méhészsújság című szaklap előfizetése is benne van. Ezen kívül méhcsaládonként 65 forintot fizetnek. Az 1500 Ft helyi tagdíjat saját célra fordíthatják, melynek kezelése szintén

⁹³ Az OMME tagja lehet természetes személy vagy egyesület is. Jelenleg az OMME célkitűzése hogy inkább egyesületekbe tömörítsék a méhészeket és úgy legyenek tagjai az országos egyesületnek.

⁹⁴ Oklevelek vagy bármilyen méhészeti munkát elismerő díj adományozására a korábbi években nem találtam utalást. A második világháború előtt is voltak kiemelkedő méhésztudósok, de elismerésük csak erkölcsi volt, amit a közösség tisztelete és megbecsülése jelentett. A kommunista rendszer amúgy kitüntetések osztásában bőkezű korszaka a méhészet területén nem osztott elismeréseket.

⁹⁵ Az egyik leggyakoribb okként az említhető, hogy a méhészetből elvárt jövedelem nem felel meg az elvárásaiknak. Mások idős korukra a fizikai munka nehézségei miatt csökkentik a családszámot.

az OMME-n keresztül történik, mivel a helyi szervezet önálló bankszámlával nem rendelkezik.⁹⁶

A tagság Kunszentmárton és a tiszazugi települések lakosságából tevődik össze. Jauernik István elnök elmondása szerint jelenleg a Kunszentmártonban méhészkedéssel foglalkozók kb. 90%-a tagja a szervezetnek. Érdekes tendencia, hogy egyre több hölgy jelenik meg az önállóan gazdálkodó méhészek között. Az asszonyok, feleségek eddig is bekapcsolódtak a munkába, de általában a háttérben tevékenykedtek. Az önállóan dolgozó méhészhölgyek munkáját megkönnyíti, hogy a támogatások segítségével korszerű eszközök vásárolhatóak, amelyek segítségével akár két emberrel, kevesebb fizikai erővel is megoldható a kaptárok mozgatása, a vándoroltatás és a méz pergetése.⁹⁷

Méhészgyűlések, egyesületi élet, székház

Az összejövetelek intenzitása az év folyamán három nagyobb periódusra különíthető el. A méhészeti holt időnek számító téli időszak a legintenzívebb, januártól akár kéthetente szerveznek előadásokat, továbbképzéseket. Tavasztól, a kaptárok körüli munkák megindulása miatt már ritkábban és főleg az esti órákban tartják az összejöveteleket. Nyári időszakban a találkozások egy-egy közös kirándulásra korlátozódnak. A vezetőség rendszeresen szervez szakmai kirándulásokat, távolabbi települések méhészteibe, mézfeldolgozó üzemekbe. Ezek célja a korszerű technológiák és új méhészeti módszerek megismerése.

A helyi méhészek rendszeresen megjelennek a minden év szeptemberben megrendezésre kerülő kunszentmártoni városnapon, ahol külön sátorban népszerűsítik a méhészkedést és termékeiket.

A régi egyesületi gyűlések hangulatát idézi, az évente megrendezésre kerülő méhésztudós vacsora, ahová a családtagok is hivatalosak.⁹⁸ A háziasszonyok mézes süteményeket készítenek, a férfiak házi pálinkáikat versenyen mérik össze, a vacsorára igyekeznek mindig valami különlegességet feltálalni.⁹⁹ A vállalkozó kedvűek tréfás és szakmai kérdésekkel tűzdelt tesztalapon mérhetik össze tudásukat. A programot szakmai vagy kulturális előadások is színesítik.

⁹⁶ Kovács Antal közlése

⁹⁷ Kovács Antal közlése

⁹⁸ Az első méhésztudós vacsorát 2001. december 7-én rendezték meg.

⁹⁹ Jauernik István közlése

Az egyesület állandó székházzal nem rendelkezik, a gyűlések a vezetőség által meghirdetett helyszínen kerülnek megrendezésre. A megalakulás után leggyakrabban a Művelődési Házban vagy a vadászházban ültek össze. Napjainkban főleg a Művelődési Ház és a könyvtár közösségi tereit használják.¹⁰⁰

Méhek vándoroltatása, mézkereskedelem

A rendszerváltás utáni időben a közös cukorvásárlások, a közösen szervezett vándoroltatások is megszűntek. Napjainkban az a jellemző, hogy csak egy-két méhészfog össze, a többség egyénileg szervezi meg a családok vándoroltatását.

A méz értékesítése önállóan zajlik, hozamtól változóan mézfelvásárlóknak vagy helyi kiskereskedelem útján adják el a termékeiket. Napjainkban a méhészek többsége őstermelőként végzi munkáját.

Összegzés

Megállapítható, hogy a három jól elkülöníthető korszakban alapvetően más keretek között zajlott és zajlik az egyesületi élet, de közös jegyek továbbélő hagyományok megfigyelhetők.

Míg az első egyesület missziós célkitűzésekkel és tevékenységgel jött létre, addig a szakcsoport és a mai szervezet megalakításában már nagyobb szerephez jutottak a gazdasági szempontok. Ez a tendencia a méhészeti technológia fejlődésével, a modern szállítható kaptárok elterjedésével magyarázható. A hagyományos barbár méznyerési módszerek és a kasos tartás eltűnése új célokat állított a méhészek elé, egyre nagyobb szerepet kapott a hozam, a termelés hatékonyságának növelése.

Az egyesület már a kezdeti időszakban nagy hangsúlyt fektetett a méhegészségügyi problémákra, felügyeleti szerepet is gyakorolt. A szakcsoportban ez egyre nagyobb jelentőséget kapott az újonnan felmerülő méhbetegségek miatt. A szervezet adta strukturális keret, a méhegészségügyi felelősök munkája folyamatos kontrollt jelentett, ami lehetővé tette a felbukkanó méhbetegségek lokalizálását. Ezen a ponton a közösségi érdek találkozott az egyéni érdekekkel, az egyesület kontroll funkciója a gyakori méhegészségügyi problémák miatt a mai napig megmaradt.

Ha az egyesületi életet szeretnénk jellemezni, akkor az 1927 és 1954 közötti gyűlések társadalmi életben, társas érintkezésben betöltött szerepe jelentősnek mondható. Az összejövetelek a szakmai diskurzusok mellett szórakozást, kapcsolódást jelentettek a résztvevők számára, ahol a kívülről érkező szimpatizánsok is megjelentek. 1954 után a gyűléseken szakmai és gazdasági kérdések kerültek előtérbe a szűk tagság jelenlétében. A kikapcsolódásnak, közös szórakozásnak színteret biztosító méhészkлуб a korábban ismertetett okok miatt nem jött létre.

¹⁰⁰ 2013-ban merült fel lehetőségként, hogy a Gazdakör által felújított és használatba vett egykori Mátyás király úti iskola termeibe helyezhetnék a székhelyüket. Jelenleg állandó székhely híján a vezetőség saját otthonában tárolja a szervezet dokumentumait, könyveit.

Napjainkban szintén a szakmai témák kerülnek előtérbe az üléseken. A korábban említett méhészvacsorát tekinthetjük a kezdeti családi hangulatú gyűlések örökségének, ahol a szélesebb körű társadalmi élet kibontakozására, ismerkedésre nyílik lehetőség. Bálók, zenés táncos multságok egyik időszakban sem voltak jellemzőek, az összejövetel középontjában nem a szórakozás, hanem a szakmai kérdések álltak.¹⁰¹

Az egyesületi hagyomány továbbélése a vezető méhészegyenységek tevékenységében is tetten érhető. A szakcsoporti időkben írásos alapszabály híján, a tagságban és a vezetők¹⁰² által élt tovább néhány korábbi tradíció. A szigorúan termelési keretet adó szakcsoport életét ezek töltötték meg tartalommal, bár a korábbiakhoz képest némileg átalakulva.

Megállapítható, hogy a tagság az egész vizsgált korszak alatt kiváltságokkal járt, amelynek mértéke és minősége változó képet mutat. Véleményem szerint a kedvezmények komoly motivációs tényezőnek számítottak, amelyek a második világháború után, valamint napjainkban egyre nagyobb szerephez jutnak. A gazdasági érdekeken túl természetesen mindhárom korszak egyesületi életének létrejöttében és fenntartásában fontos szerepe volt a méhészek munkájuk és a méhek iránti szeretetének és tiszteletnek. Az azonos érdeklődési kör, a közös érdekek és a folyamatos tanulás miatt a méhészek keresték egymás társaságát, amely véleményem szerint az első egyesület létrejöttében játszotta a legnagyobb szerepet. Ez az igény a későbbiekben is kimutatható, de szerepe egyre haloványabban és egyre szűkebb körben jelentkezett.

Munkámat nem tekintem lezártnak, hisz egy kutatás során mindig újabb kérdések és összefüggések merülnek fel, valamint előkerülhetnek még olyan források, amelyek további információkkal, adalékokkal szolgálnak. A fellelhető információkból egy céltudatos elhivatott közösség képe rajzolódik ki, számos meghatározó egyéniséggel, akik tisztában vannak munkájuk jelentőségével. Remélem az általam feltárt adatok tovább gyarapítják ezt a közösséget, erősítik identitásukat a múlt iránti érdeklődésüket.

Zárszóként szeretném megköszönni a helyi egyesület tagságának, valamint Országos Magyar Méhészeti Egyesület vezetőségének hogy támogatták tanulmányom megjelenését.

¹⁰¹ Különösen a két világháború közötti időszakra volt jellemző, hogy néhány egyesület életének középontjában szinte kizárólag a szórakozás állt. Ezeket joggal nevezték „bálozós” egyleteknek.

¹⁰² Ezek közé a kulcsberek közé sorolható Ottmár József, Vereb Mátyás és Imre Márton.

Egyesületi elnökök 1921–2015.

Balla Elek	1921–?
Harangozó Márton	1927. február 20.–1927. december 18.
Nagy Károly	1927. december 18.–?
Vereb Antal	?–1947
Vereb Antal	1954–1956
Ottmár József	1956–1960
Dutkai György	1960–1965
Ottmár József	1965–1968
Imre Márton	1968–1976
Kovács József	1976–1978
Gyöngyösi Gyula	1978–1979
Imre Márton	1979–1982
Somodi Mihály	1982–1992
Jauernik István	1998–

Irodalomjegyzék

BALLA Ferenc–WIRTH István

1991. Egyletek, egyesületek a Jászságban. 1867–1919. Jászapáti, HA-HO Kft.

BATHÓ Edit

2007. Méhészkedés a Jászságban. Jászberény, Jász Múzeumért Alapítvány

BATHÓ Mór

1873. A Jászkunkerületekben 1869. december 31-én megkezdett népszámlálás eredménye. Jászberény

BARNA Gábor

2015. Baromorvosi Könyvek-Népi állatorvoslás, Nagykunsgági adatok a népi állatorvosláshoz in.: Várostarténeti és néprajzi tanulmányok 3. Sorozatszerkesztő: BARNA Gábor, HEGEDŰS Krisztián, PUSZTAI Gabriella, Kunszentmárton

BENEDEK Gyula

2002. Kunszentmárton Város Oklevelei és fontosabb iratai. Szolnok

BŐSZE Sándor

1987. Az egyesületek, mint forrástípusok és ezek kutatása- különös tekintettel a dualizmuskori Somogyra. In: VARGA László, Á. (szerk.) Társadalomtörténeti módszerek és forrástípusok, Salgótarján 1986. szeptember 28–30. (Rendi társadalom – polgári társadalom adatok, források és tanulmányok a Nógrád Megyei Levéltárból 15.

DÓSA József–SZABÓ Elek

1936. Kunszentmárton története. Kunszentmárton

HALMAI Gábor

1993. Az egyesülés szabadsága. Az egyesülési jog történet. Bp.: Atlantisz, Medvetánc

IMRE Márton

1999. A kunszentmártoni méhészek szervezeti élete 1927–1999. Kézirat

KOTICS József

1993. Okszerű méhészet – paraszti polgárosulás. Ethnographia. CIV. évf. (1993) 2. sz. 435–442.

KAKUK Mátyás

2008. Kunszentmárton idegen családneveiről 1719–1945. In: BARNA Gábor, PUSZTAI Gabriella (szerk.) Kunszentmárton a mezőváros, Kunszentmárton, 122-158. o.

KOVALCSIK József

2003. A Kultúra csarnokai. A közösségi művelődés színterei-utópiák, mozgalmak, társadalomszervezés: a művelődési otthonok kialakulása. Bp. Püski-Masszi Könyvesház Kft.

PÁSZTOR Ágota

2010. Egyesületi kultúra és változása a 20. században egy alföldi nagyhatárú településen, Doktori dolgozat, Debrecen

SZILÁGYI Miklós

1966. Méhészet a Nagykunsgágban a XVIII. század második felében. In: Adatok a Nagykunsgág XVIII. századi néprajzához, Szolnok 71–91. o.

Felhasznált források

Szolnok Megyei Levéltár (SZML) A Jászkun Kerület adószedőjének iratai 1713–1848. 3. Jászkun Kerület Összeírás 1760.

SZML Közvetlenül levéltárba utalt iratok gyűjteménye, Egyesületek félévi jelentései 1922.

SZML Közvetlenül levéltárba utalt iratok gyűjteménye, Egyesületek mutatója 1867–1951.

SZML Kunszentmárton Város Levéltára, Elhaltak javainak leltára 1748–1831. 783/146. sz.

A Magyar Korona Országainak Mezőgazdasági Statistájája. I. kötet. Bp., 1897.

Kunszentmártoni Híradó 1919–1944 közötti lapszámai

A Kunszentmárton és Vidéke Méhész Szakcsoport jegyzőkönyvei 1965–1982.

OMME Kunszentmárton és Vidéke Helyi Szervezete jegyzőkönyvei 1998–2012.

Adatközlők

Imre Márton, Kunszentmárton

Jauernik István, Kunszentmárton

Kovács Antal, Kunszentmárton

Smuta Kálmán, Kunszentmárton

Krisztián Hegedűs

The Beekeeping Scene of Kunszentmárton

Kunszentmárton saw the emergence of associations, societies and circles in the 1860's. However, it was not until the turn of the twentieth century that these important institutions of embourgeoisement became widespread. World War I shattered the steady progress of associations. The majority of associations established in Kunszentmárton during the Austro-Hungarian Empire either ceased to operate or transformed in the first half of the 1920's. The first beekeepers association in Kunszentmárton was set up around this time to promote modern beekeeping practices and represent the interests of local beekeepers. There are no traces of organised societies from earlier periods, nonetheless, locals who did a lot to disseminate state-of-the-art beekeeping methods deserve attention.

It can be concluded that associations operated, and continue to operate, under different frameworks in the three distinct eras, yet some traditions survived.

The organisational framework served different purposes in the different periods. The three eras I distinguish all mark a shift in function. My study presents these functional changes, the major characteristics of association activity. While the first association established was more like a mission both in its objectives and activity, the later beekeeping division and the current organisation had and has a more economic mindset. With the discontinuation of traditional, barbaric ways to harvest honey and the use of conical beehives made of straw or vine apiarists set new goals with the rise in production efficiency increasingly coming to the fore.

What prompted a beekeeper to join the association a hundred years ago? Have the traditions of associations survived? Who, or what, are the bearers and perpetuators of tradition?

These are the questions I set out to answer while also giving an insight into the history of apiculture in Kunszentmárton.

